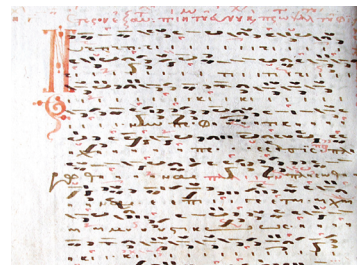

αξίας του έργου του εν λόγω Ευνούχου πρωτοψάλτου), βρίσκεται δε καταχωρισμένο στον αυτόγραφο του κώδικα ΜΠΤ 729 (γ' τόμος του Μαθηματαρίου, α' τέταρτο 19^{ου} αι.), φφ. 254v-264r [: Έτερον εξ αυτών (sc. των στιχρών των Χριστού Γεννών): Φιλανθρωπίου του Ευνούχου· ήχος τρίτος (μέσος) Νυν προφητική πρόρρησις (βλ. και Εικόνα 2)]. Πρόκειται για καλοφωνική μελοποίηση (σε ήχο τρίτο, μέσο) του δεύτερου στιχρού ιδιόμελου της Α΄ Ώρας των Χριστουγέννων [το πλήρες κείμενο αυτού του στιχρού έχει ως εξής: Νυν προφητική πρόρρησις, πληρωθήναι επείγεται, μυστικώς η φάσκουσα· Και συ Βηθλεέμ γη Ιούδα, ουδαμώς υπάρχεις ελαχίστη εν τοις Ηγεμόσι, προεுτρεπίζουσα το σπάλαιον· εκ σου γαρ μοι εξελεύσεται, ηγούμενος των Εθνών διά σαρκός, εκ Παρθένου Κόρης Χριστός ο Θεός, ος ποιμανεί τον λαόν αυτού, τον νέον Ισραήλ. Δώμεν αυτώ άπαντες μεγαλωσύνην]. Η δομή αυτού του μαθήματος (όπως καταχωρίζεται στο σύνολο των παραπάνω πηγών) έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, διότι κοντά στην πρωτογενή σύνθεση Ευνούχου πρωτοψάλτου του Φιλανθρωπίνου «σωρευτήκαν» διαδοχικά παρεμφερείς συνθέσεις δύο άλλων σπουδαιότατων βυζαντινών μελοποιών, του μαϊστορος Ιωάννου του Κουκουζέλη και του πρωτοψάλτου Ξένου του Κορώνη. Στον πρωτοψάλτη Ευνούχο τον Φιλανθρωπίνω αποδίδεται η «εισαγωγή» αυτού του μαθήματος [που διαμορφώνεται ως ακολούθως (μεταγράφεται εδώ από τον κώδικα ΜΠΤ 729, φφ. 254v-255v): Νυν -τιπι... [βραχύ κράτημα]- νυν προφητική πρόρρησις, πληρωθήναι επείγεται, μυστικώς η -κικι...χιχι... [βραχύ ήχημα]- η φάσκουσα -λέγε-]. Ακολουθούν, ευθύς, συνθέσεις του Κορώνη [το μέλος του Κορώνη (που μεταγράφεται εδώ όπως -υπό την αναγραφή: Άλλο, του πρωτοψάλτου κυρ Ξένου του Κορώνη· [ήχος] πλ. α (τριφωνών)- απαντά στον κώδικα ΕΒΕ 2500, φφ. 100v-101r) διαμορφώνεται ως ακολούθως: Νυν προφητική -κικι...χιχι... [βραχύ ήχημα]- πρόρρησις· νυν προφητική -τιπι...ριρι... [βραχύ κράτημα]- νυν προφητική πρόρρησις· Και συ Βηθλεέμ γη Ιούδα, ουδαμώς υπάρχεις ελαχίστη εν τοις Ηγεμόσι, προεுτρεπίζουσα το σπάλαιον -πάλιν- προεுτρεπίζουσα το σπάλαιον] και του Κουκουζέλη· ο δεύτερος, «επεξεργάζεται» διεξοδικότερα το όλο μάθημα, συνθέτοντας αφ' ενός μεν ένα διμερές μελοποίημα [το μάθημα του Κουκουζέλη διαμορφώνεται, αναλυτικά, ως εξής (μεταγράφεται εδώ από τον κώδικα ΜΠΤ 729, φφ. 255v-261r, όπου ανθολογείται υπό την αναγραφή: Του Κουκουζέλου): Α΄ ΠΟΥΣ - Νυν προφητική -τιπι...ριρι... [βραχύ κράτημα]- νυν προφητική πρόρρησις· Και συ Βηθλεέμ γη Ιούδα -πάλιν-, ουδαμώς υπάρχεις ελαχίστη εν τοις Ηγεμόσι, προεуτρεπίζουσα το σπάλαιον -πάλιν- προεуτρεπίζουσα το σπάλαιον·

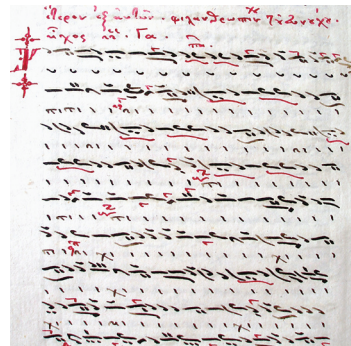
νυν προφητική πρόρρησις -τιπι... [βραχύ κράτημα]- νυν προφητική -κικι... [βραχύ ήχημα]-, πληρωθήναι επείγεται, μυστικώς η φάσκουσα, πρόρρησις. Β΄ ΠΟΥΣ -Ε -τετετε...ριρερε... [βραχύ κράτημα]- εκ σου γαρ μοι εξελεύσεται, ηγούμενος -τοτοτο... [βραχύ κράτημα]- ηγούμενος των Εθνών δια σαρκός, εκ Παρθένου Κόρης Χριστός ο Θεός, εξελεύσεται, ηγούμενος -τοτοτο... [βραχύ κράτημα]- τον εθνών δια σαρκός -τοτοτο... [βραχύ κράτημα]- ηγούμενος -τοτοτο... [βραχύ κράτημα]- ηγούμενος, Χριστός, εξελεύσεται δια σαρκός], αφ' ετέρου δε και άλλον αναγραμματισμό [στον κώδικα Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ρωσίας 126, φφ. 240r-241r, χαρακτηρίζεται ως αναποδιός (: Από το αυτό στιχρόν, αναποδιός του μαϊστορος κυρ Ιωάννου του Κουκουζέλη· [ήχος] πλ. α΄ Εκ παρθένου κόρης)] με βάση το ίδιο στιχρό [το κείμενο αυτού του (μελοποιημένου σε ήχο πλάγιου του πρώτου) αναγραμματισμού, διαμορφώνεται ως ακολούθως (μεταγράφεται εδώ από τον κώδικα ΜΠΤ 729, φφ. 261r-264r, όπου ανθολογείται υπό την αναγραφή: Αναγραμματισμός του μαϊστορος, από το αυτό στιχρόν· ήχος πλ. α Πα): Εκ Παρθένου Κόρης Χριστός, εξελεύσεται, ηγούμενος των Εθνών δια σαρκός, Χριστός ο Θεός, εξελεύσεται, πληρωθήναι επείγεται, προφητική νυν πρόρρησις, μυστικώς η φάσκουσα· Και συ Βηθλεέμ γη Ιούδα, ουδαμώς υπάρχεις ελαχίστη εν τοις Ηγεμόσι, προεуτρεπίζουσα το σπάλαιον· εκ σου γαρ μοι εξελεύσεται, ηγούμενος, ος ποιμανεί τον λαόν αυτού, τον νέον Ισραήλ -τιπι...τιρι...]

Εικόνα 1. ΕΒΕ 2500, φ. 100v

[εκτενές κράτημα]- Δώμεν αυτώ άπαντες μεγαλωσύνην]. Αυτή η «παρέμβαση» του Κουκουζέλη κυρίως (που στον κώδικα Παντελεήμονος 938 χαρακτηρίζεται, μάλιστα, ως «καλλωπιστική») στο πρωτογενές μελοποίημα του Ευνούχου, βοηθεί ώστε η δράση του τελευταίου να εγχρονιστεί (γενικά, κατ' ανάγκη) στο δεύτερο μισό του 13^{ου} αι. Επιπλέον, η (περιορισμένη έστω) διάδοση αυτού του μοναδικού μουσικού έργου του στην περιοχή της Κωνσταντινουπόλεως (όπου βέβαια δραστηριοποιούνται τόσο οι Κουκουζέλης και Κορώνης, όσο και -αργότερα- ο Χουρμούζιος Χαρτοφύλαξ) αποτελεί, ενδεχομένως, μια περαιτέρω ένδειξη, υποβοηθητική για ειδικότερο γεωγραφικό εντοπισμό αυτής της δραστηριότητας του Φιλανθρωπίνου πρω-

τοψάλτου (ό' αυτήν την περίπτωση, και στο ενδεχόμενο αναζήτησης κάποιας μονής εγκαταβίωσης και διακονίας του, ο νους πρέπει -αυτονόητα- να στραφεί στη γνωστή κωνσταντινοπολιτική μονή του Φιλανθρώπου Σωτήρος Χριστού [βλ. Ξενοφώντος Σιδερίδου, «Περί της εν Κωνσταντινουπόλει μονής του Σωτήρος του Φιλανθρώπου και των εν αυτή αγιάσματος και αγίων λειψάνων», ΕΑ 17 (1897) 234-236, 250-251, 257-259, 267-268, 276-279, 291-293, 309-310, 316-319, 323-325, 341-343 και 18(1898) 4-6, 10-11. R. Janin, "Les Monastères du Christ Philanthrope à Constantinople", REB 4 (1946) 135-162. R. Janin, *La Géographie Ecclésiastique de l' Empire Byzantin, I. Le Siège de Constantinople et le Patriarcat Ecuménique*, τ. III. Les Églises et les Monastères, Paris 1953, σ. 539-544. R.H. Trone, "A Constantinopolitan Double Monastery of the Fourteenth Century: The Philanthropic Savior", *Byzantine Studies/Études Byzantines*

Εικόνα 2. ΜΠΤ 729, φ. 254v

10 (1983) 81-87· πβ. Κ.Α. Μανάφης, *Μοναστηριακά Τυπικά-Διαθήκαι*, Αθήνα 1970, σ. 29, 86, 99, 100, 110] και όχι σε αλλαχού υπάρχοντα [π.χ. στα Ιωάννινα· βλ. σχετικά Μ. Αχειμάστου-Ποταμιάνου, *Η μονή των Φιλανθρωπινών και η πρώτη φάση της μεταβυζαντινής ζωγραφικής*, Αθήνα 1983, σ. 21-34] ομώνυμα μοναστήρια). Α.ΧΑΛ.

Ευόδιος. Πρώτος επίσκοπος Αντιοχείας. Ο Ευόδιος ή Εύδοτος αναφέρεται στους επισκοπικούς καταλόγους, ως ο πρώτος διάδοχος του αποστόλου Πέτρου στον επισκοπικό θρόνο της Αντιόχειας. Ανήκε στον κύκλο των εβδομήκοντα Αποστόλων και ήταν κήρυκας του ευαγγελίου του Χριστού. Η μνήμη του εορτάζεται από την Ορθόδοξη Εκκλησία στις 7 Σεπτεμβρίου. Διάδοχος του Ευοδίου υπήρξε ο Ιγνάτιος ο Θεοφόρος, ο οποίος χειροτονήθηκε επίσης από τους αποστόλους, σύμφωνα με την παράδοση (Ευσέβιος, *Εκκλησιαστική Ιστορία* 3, 22, PG 20:256C. Ωριγένης, *Ομιλία 6 εις Λουκάν*, PG 13:1815A). Ο άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος αναφέρει πως ο Ιγνάτιος ήταν διάδοχος του αποστόλου Πέτρου (Ι. Χρυσόστομος, *Εγκώμιον εις τον άγιον Ιγνάτιον*, PG 50:587-596). Είναι πιθανόν ο απόστολος Πέτρος, πριν

από τη μετάβασή του στη Ρώμη, να χειροτόνησε τον Ευόδιο, που αρχιερατεύσε για μικρό χρονικό διάστημα, και τον Ιγνάτιο. Ο Νικηφόρος Κάλλιτος στην *Εκκλησιαστική Ιστορία* του αναφέρεται σε ένα από τα συγγράμματα του Ευοδίου, μια επιστολή με τον τίτλο «Φώς», στην οποία υπάρχουν πληροφορίες για τη ζωή του Χριστού, της Θεοτόκου και για τη βάπτισι των αποστόλων. Π.ΜΑΛ.

Βιβλιογραφία:

Νικηφόρος Κάλλιτος, *Εκκλησιαστική Ιστορία* II, PG 145:757B. Παπαδόπουλος, Χρυσ., *Ιστορία της Εκκλησίας της Αντιοχείας*, Αλεξάνδρεια 1951, σ. 58.

Εύπλος. Μάρτυς. Γεννήθηκε στην Κατάνη της Σικελίας. Ήταν διάκονος της εκεί Εκκλησίας. Έζησε στα τέλη του 3^{ου} αι., όταν αυτοκράτορας ήταν ο Διοκλητιανός. Ο Εύπλος προσπαθούσε να στερεώσει την πίστη των διωκόμενων χριστιανών και τους προέτρεπε να προτιμούν τα πιο φρικτά μαρτύρια, παρά να αρνηθούν τον Χριστό. Οι ειδωλολάτρες, βλέποντας αυτήν τη δραστηριότητα του Εύπλου, τον κατήγγειλαν στον έπαρχο Καλβισιανό. Αυτός διέταξε και του έσκισαν τις σάρκες με σιδερένια νύχια. Κατόπιν του έσπασαν τις κνήμες με σφυριά και στο τέλος τον αποκεφάλισαν, ενώ ο Εύπλος εξακολουθούσε να μην αρνείται τον Χριστό, μέχρι και την τελευταία του πνοή. Π.ΚΑΡ.

Ευπραξία. Αγία. Παρλλαγές του βίου της οσίας Ευπραξίας καταχωρίζονται σε εκδοδεμένα αλλά και ανέκδοτα αγιολογικά κείμενα (Τσάμης: 132-133, υποσ. 5), μεταξύ αυτών στο Συναξάριο της Εκκλησίας της Κωνσταντινουπόλεως, καθώς και στο σύγχρονο του Βασιλειανό Μηνολόγιο. Υπήρξε κόρη του συγκλητικού Αντίγονου και της Ευπραξίας και συγγενής του αυτοκράτορος Θεοδοσίου του Μέγα. Μετά τον θάνατο του πατέρα της, η μητέρα της την παρέδωσε στο αυτοκρατορικό ζεύγος, το οποίο σε παιδική ακόμη ηλικία τη μνήστευσε με τον υιό ενός συγκλητικού. Η περιήγηση στη Θηβαΐδα της Αιγύπτου, με τη μητέρα της, λίγο αργότερα, στάθηκε αφορμή να τονωθεί το θρησκευτικό της συναίσθημα και η μοναχική κλίση της. Η Ευπραξία παρέμεινε στη μονή και μετά τον θάνατο της μητέρας της διένειμε την περιουσία που κληρονόμησε και ενέτεινε την άσκηση. Γι' αυτό αξιώθηκε από τον Θεό με το χάρισμα της επιτέλεσης θαυμάτων. Κοιμήθηκε εν ειρήνη και η μνήμη της τιμάται στις 25 Ιουλίου. Προς τιμήν της φέρονται εκδοδεμένοι και ανέκδοτοι Ασματικοί Κανόνες, οι τελευταίοι σε Σιναϊτικούς κώδικες [Παπαηλιοπούλου: 254 (790, 791)], ενώ ο μοναχός Γεράσιμος Μικραγιαννανίτης συνέθεσε Ασματική Ακολουθία προς τιμήν της το 1946 (Χρυσόστομος: 106).